

En profunditat

Una experiència italiana de suport a la criança i dirigida a les famílies negligents: PIPPI

(Programa d'intervenció per a la prevenció de la institucionalització)

Paola Milani

Doctora en pedagogia¹

Universitat de Pàdua

1. El context

La Convenció de l'ONU sobre els drets de l'infant (1989) i nombroses recomanacions del Consell d'Europa sobre la família i la criança (sobretot la recomanació REC (2006) 19 a favor d'una criança positiva) han tingut un paper determinant en la creació d'un aparell normatiu i estratègic destinat a promoure la criança i la vida familiar. La Convenció internacional sobre els drets de l'infant ha introduït un canvi fonamental a favor d'un model que reconegui els infants com a subjectes de ple dret i no com a propietats privades de la família. En resposta a la necessitat d'aquest dret, la Recomanació REC (2006) 19 del Consell d'Europa promou polítiques i estratègies que afavoreixen el desenvolupament d'una criança positiva, entesa com el "comportament dels pares i mares que es fonamenta en l'interès superior per l'infant i que es dirigeix cap al seu desenvolupament i al fet de ser-ne responsables d'una manera no violenta, mitjançant el reconeixement i el suport, i l'aportació dels recursos necessaris per garantir-li un bon creixement". La recomanació posa èmfasi en la idea que és important que un infant creixi en un ambient familiar positiu i en la responsabilitat que té l'Estat a l'hora de crear les condicions per a una criança positiva. També incentiva una aproximació integrada, que promogui la cooperació entre l'autoritat pública, l'àmbit social i la societat civil.

És en aquest context que, el 2010, va començar a prendre forma el programa PIPPI, dirigit conjuntament pel grup de recerca LabRIEF del Departament de Filosofia, Sociologia, Pedagogia i Psicologia Aplicada (FISPPA) de la Universitat de Pàdua i el Ministeri de Treball i Polítiques Socials. Es tracta d'un programa intensiu que busca evitar la institucionalització dels infants i individualitzar, experimentar, monitorar, valorar i codificar una aproximació intensiva, continuada, flexible, però alhora estructurada, i que el nucli familiar n'assumeixi la responsabilitat, que sigui capaç de reduir significativament els riscos d'allunyament de l'infant o el jove, i que l'allunyament, quan sigui necessari, esdevingui limitat en el temps, fet que facilitaria els processos de reunificació familiar.

¹Paola Milani és doctora i professora associada de pedagogia general i pedagogia de la família al Departament de Filosofia, Sociologia, Pedagogia i Psicologia aplicada a la Universitat de Pàdua. També és docent convidada d'educació familiar a la Universitat de Friburg. Dirigeix LabRIEF, el Laboratori de Recerca i Intervenció en Educació Familiar: www.educazione.unipd.it/labrief. Els investigadors de LabRIEF que col·laboren en el programa són: Sara Serbati, Marco Ius, Diego Di Masi i Ombretta Zanon.

La primera experiència del PIPPI es va portar a terme durant els anys 2011-2012 amb 122 infants (0-11 anys) i 89 famílies (famílies diana o FD) de 10 ciutats italianes (Bari, Bolonya, Gènova, Florència, Milà, Nàpols, Palerm, Reggio de Calàbria, Torí, Venècia). El programa va incloure-hi tots els subjectes implicats en el benestar de l'infant, també els serveis territorials (uns 200 entre assistents socials, educadors, psicòlegs, neuropsiquiatres, etc.) que treballaven per generar les condicions necessàries per a una criança positiva. Avui dia, és a dir, el 2013-2014, ja se n'està desenvolupant el segon bienni d'implementació.

El programa rep el nom de PIPPI (Programa d'intervenció per a la prevenció de la institucionalització, Milani [et al.], 2011; 2013) en honor del personatge de Pipi Langstrump, que representa el model d'un canvi en la persona, i que ens mostra la importància del teixit social i els lligams afectius, i com una persona té possibilitat d'aprendre i recuperar-se fins i tot en les situacions de risc i de vulnerabilitat extrema de la família.

El repte que assumim és el de voler ajudar la família d'origen i crear una criança positiva que pugui respondre a les necessitats del desenvolupament de l'infant. Això també significa enfrontar-se a situacions problemàtiques o d'estrès que posin a prova la capacitat del pare i la mare per portar a terme un procediment positiu i de bon tracte envers els fills (Pourtois, Desmet, 2006; Barudy i Marquebreucq, 2005), i que manifestin negligència, és a dir, "una mancança significativa o una absència de resposta vers les necessitats de l'infant" (Lacharité [et al.], 2006, p. 383), "unes necessitats reconegudes com a fonamentals, d'acord amb els coneixements científics actuals i/o els valors socials adoptats per la comunitat on l'infant viu" (ibíd., p. 384). Per exemple, hi ha algunes famílies que definim com a negligents que, si reben ajuda, amb rigor i durant un temps definit, mitjançant un procés d'apoderament amb els serveis que treballen professionalment i en diferents àmbits d'intervenció, poden aprendre models nous, més pràctics per al creixement de l'infant, per esdevenir pare i mare, i per estar junts i gestionar el dia a dia.

2. El model teòric i d'actuació

El marc teòric de referència on es porta a terme la valoració i el pla d'actuació és el model d'ecologia del desenvolupament humà de Bronfenbrenner (1979, 2005), que reconeix l'existència d'una relació complementària entre el subjecte humà i l'entorn. Bronfenbrenner (1979, p. 54-55) explica com aquesta relació "implica l'estudi científic d'una adaptació progressiva i recíproca entre un ésser humà actiu que està creixent i les propietats, canviants, de les situacions ambientals on viu l'individu que s'està desenvolupant".

Amb aquest mateix objectiu s'introdueix Il Mondo del Bambino (El món de l'infant), que representa l'adaptació italiana de l'experiment del Govern anglès, el qual a partir dels anys noranta (Parker [et al.], 1991; Ward, 1995) va engegar el programa governamental *Looking After Children* amb l'objectiu de millorar les intervencions socials i garantir un desenvolupament òptim de l'infant (children looked after).

El programa proposa un model polifacètic de valoració i d'intervenció (anomenat *Assessment Framework*), l'èxit del qual ha comportat que amb el temps es difonguin programes nous a molts països occidentals.

Els instruments que es fan servir en els diferents experiments internacionals s'han reelaborat de tal manera que n'ha resultat el model multidimensional triangular d'Il Mondo del Bambino, que forma el marc de referència teòric del PIPPI i la seva traducció consegüent en l'eina *RPMonline* (sondeig, projecció i monitoratge). El PIPPI va ser i és l'oportunitat i el context de la primera implementació italiana de la lògica i de l'eina bàsica de l'assessment framework anglès.

Aquest model vol ser un suport perquè els treballadors aconseguixin entendre holísticament les necessitats i el potencial de cada infant i de cada família. Això, de fet, fa referència a les tres dimensions fonamentals que formen part del benestar d'un infant:

- les necessitats del desenvolupament de l'infant;
- la competència de la figura parental per satisfer-ne les necessitats, i
- els factors familiars i ambientals que poden influir en la resposta d'aquestes necessitats.

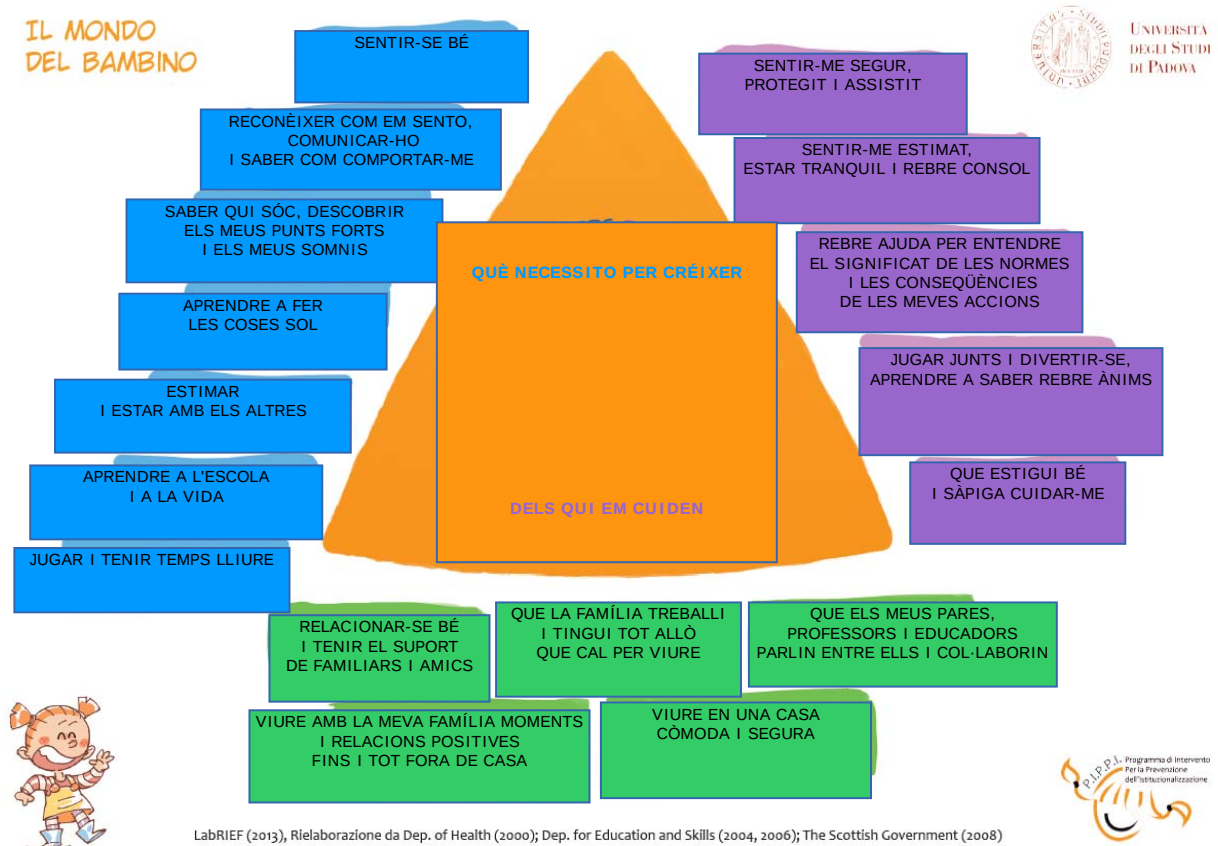
Així doncs, les tres dimensions formen els tres angles del triangle d'Il Mondo del Bambino: Què necessito per créixer?, Dels qui em cuiden, El lloc on visc (Figura 1). Cadascuna d'aquestes tres dimensions està formada, al seu torn, d'unes subdimensions.

Il Mondo del Bambino estructura la fórmula rigorosa i sistemàtica per descriure acuradament una situació familiar, tal com presentem aquí (assessment), amb l'objectiu d'individualitzar-ne les intervencions per presentar i remarcar les possibles millores a fer (projecció). El marc teòric d'anàlisi que Il Mondo del Bambino proposa es basa en aquests principis:

- la preocupació central és mantenir les condicions que afavoreixin el desenvolupament i el benestar de l'infant;
- el benestar de l'infant s'observa des d'un punt de vista ecològic;
- els infants i els pares i les mares tenen el paper de col·laboradors en la intervenció (vegeu el quadre sobre el partenariat);
- la importància de tenir en compte tant els punts forts com els dèbils;
- la col·laboració entre tots els actors involucrats és, bàsicament, per poder respondre adequadament a les necessitats de l'infant i de la seva família;
- l'anàlisi de la situació i les necessitats de l'infant (assessment) esdevé un procés continuat; també quan les accions del projecte ja hagin estat definides, ja que sempre s'ha de poder tornar a recollir informació sobre la situació i sobre els canvis ocorreguts per així saber què poden significar;
- l'infant i la família també reben atenció, si encara no s'ha completat la valoració de la situació.

Figura 1. El model multidimensional a *Il Mondo del Bambino* (MdB)

Il Mondo del Bambino té una identitat doble: és un marc teòric de referència i, alhora, una eina de suport per als agents per tal que entenguin les necessitats i el potencial de cada infant i de cada família durant la fase d'intervenció. *Il Mondo del Bambino*, doncs, no proposa només un punt de vista basat en l'ecosistema de la vida de l'infant, sinó també un model pràctic centrat, no en els problemes, sinó en les necessitats, és a dir, un model centrat en els drets de l'infant, que relaciona les necessitats i el desenvolupament (noció de necessitat evolutiva), i que permet entendre la vida de l'infant tal com és ara i aquí, i també per allò que pot arribar a ser, fent sorgir el potencial de cada infant.

Focalitzar-se en quines necessitats té l'infant, més que en el seu problema, significa:

- adoptar un punt de vista global de l'infant i del seu entorn sense posar èmfasi en un problema o en un aspecte específic;
- tenir en compte el punt de vista de l'infant i el dels seus pares;

- adoptar un punt de vista evolutiu i provar d'entendre per què avui l'infant ha evolucionat d'una manera determinada i quin futur l'espera, tot tenint en compte la visió del passat com del futur;
- sortir del model problema-diagnosi-resposta que els experts fan a l'infant (les seves valoracions, prescripcions, accions, etc.), d'acord amb el model teòric de la resiliència, per situar-se al centre del mecanisme, que és on les realitzen, considerant-ne les necessitats en funció de les mancances que cal millorar i sobretot dels factors de protecció que cal construir, i
- entendre la vida d'un infant mitjançant els lligams que el mantenen amb el seu entorn immediat i compartir-ho col·lectivament, no per trobar solucions puntuals, sinó per obtenir respostes concretes a les necessitats: si s'organitzen accions entre els diferents actors, l'organització social que envolta l'infant amb necessitats complexes donarà respostes. És per això que cal un treball multiprofessional i interinstitucional (Aldgate [et al.], 2006; Chamberland [et al.], 2012).

3. El protocol d'intervenció

Si acceptem com a base teòrica el model de desenvolupament humà de Bronfenbrenner (1979, 2005) i les últimes teories explicatives sobre la negligència, el programa defineix i experimenta un protocol d'intervenció que té com a objectiu solucionar els problemes nombrosos de les famílies negligents. Es proposa, com a alternativa a l'allunyament de l'infant i sobretot per prevenir-lo, una intervenció forta i integrada que promogui la criança positiva i que permeti que aquestes famílies encarin progressivament els seus problemes, n'assumeixin la responsabilitat, millorin el procés de criança i esdevinguin els protagonistes de la intervenció que els està afectant. Aproximar-se a l'ecosistema que s'adopti no ha de fer-nos oblidar el sistema familiar, la xarxa social, l'escola dels infants/joves, tot l'entorn en general, i les exigències i la dimensió intrapsíquica de cada un dels membres de la família.

Les característiques principals i, per tant, els criteris amb els quals es trien i s'apliquen els dispositius d'intervenció són:

- el programa té en consideració tots els membres de la família: la mare, el pare (o la figura paterna), el conjunt de fills o qualsevol altra persona que visqui amb la família. Es tenen en compte les necessitats, els recursos i les problemàtiques de cadascú, així com les de la família en conjunt;
- el programa considera la família negligent com a part d'una comunitat dins de la qual aprendrà a teixir una xarxa d'ajut mutu, a fer servir els recursos de la comunitat per poder millorar, d'una banda, les relacions familiars i, de l'altra, les exteriors, d'aquesta manera també es guanya en qualitat de vida;
- el programa és multidimensional i intervé en més d'un àmbit alhora (el psicològic, l'educatiu i el social), i també en la vida pràctica de la família; per això fa servir mecanismes d'intervenció diferents;
- el programa és sòlid i busca la coherència entre les intervencions previstes dins d'un projecte unitari;

- un equip multidisciplinari (EM) porta a terme el programa. En formen part tant psicòlegs com assistents socials, educadors, neuropsiquiatres infantils, mestres i educadors d'infants/joves, així com la família, que també hi dóna suport, i tot segueix el ritme precís de cada fase del Projecte marc unitari.

Cada família del programa té accés a diferents mecanismes d'intervenció, tal com es descriu en el paràgraf 5. Així mateix, cada família té dret a participar en la construcció d'un projecte marc que li permeti gaudir de diverses oportunitats segons el temps i d'una manera adequada a les capacitats que tingui, per respondre a les necessitats i respectar-ne les dificultats. Així doncs, el responsable del cas (que preferim anomenar de la família) té la tasca d'adaptar cada intervenció a les necessitats específiques de la família i de fer-ne un seguiment, i trobar-se sovint amb els pares i els infants per poder recapitular. El treballador no està tot sol a l'hora d'analitzar i orientar la família. De fet, el treballador responsable forma part de l'equip, i aquest supervisa regularment la situació de cada família. Fa un seguiment acadèmic de l'infant en edat d'estudiar i manté contacte permanent amb els professors. Si cal, consulta els altres professionals que formen part del team around the child (metges, psicòlegs, educadors, etc.) i valora l'opció d'integrar el pediatre de l'infant a l'EM, però només en algunes fases de la intervenció.

4. El mètode d'avaluació transformativa i participativa

El projecte és el lloc privilegiat des d'on s'exerceix l'escolta i la coresponsabilització, i té com a finalitat:

- generar integració, continuïtat entre els diferents serveis que es donen i entre els nivells d'intervenció, com també la comunicació entre els subjectes;
- garantir l'escolta a l'infant i a la família, ja que són el centre de la intervenció;
- assegurar que durant la intervenció es tinguin en compte els factors de risc i, sobretot, que es construeixin factors de protecció per al desenvolupament humà des del punt de vista de la resiliència;
- garantir la prognosi, sobretot de les competències dels pares, i tenir molt en compte el potencial de canvi i el potencial d'integració social de l'infant i de la família, dins d'un context d'intervenció i en el conjunt dels recursos personals, familiars i de la comunitat.

Amb aquesta mateixa lògica, clarament es porta a terme la unió de l'assessment, és a dir, de l'anàlisi (la valoració inicial i continuada de les necessitats i dels recursos de l'infant i del seu món) amb el projecte o la programació del canvi. És important analitzar/valorar per poder transformar, dedicar temps i recursos a l'autoavaluació, però no amb una finalitat per si mateixa, sinó per generar l'anàlisi, els protocols i els instruments que comportin el procés de co-construcció d'un projecte de vida ben definit, precís, detallat i pautat en el temps, que esdevingui possible, i per comprovar el procés de canvi de les estructures de negligència familiar i, per tant, millorar les relacions familiars (Serbati, Milani, 2013).

Això significa potenciar que el pare o mare sigui expert en el seu fill, en la vida que té i l'entorn. D'aquesta manera els pares formen part de l'equip around the child

(Quinton, 2005, p. 162). És treballar per enfortir-ne les competències, ja que quan als pares se'ls valora el seu coneixement, aquests es plantegen més fàcilment l'opció d'atrevir-se i d'experimentar amb els fills mitjançant el sistema prova-error i amb les estratègies educatives noves. La condició és acceptar la lògica del treball conjunt segons la qual el professional comparteix el seu coneixement amb les famílies, i està obert a aprendre d'aquestes, a rebre'n informació, i a mantenir els pares informats dels fills i de tot allò que es porta a terme en la intervenció (Bouchard, 2004).

La implicació dels pares en la valoració del fill es basa en el fet que aquests puguin ser capaços d'opinar sobre el fill o sobre algun dels àmbits de funcionament de la intervenció. És una estratègia educativa on l'objectiu principal és aprendre respectivament a:

- millorar la qualitat de la informació de què disposa l'equip de professionals;
- millorar les relacions entre els pares i els professionals, augmentar la confiança mútua, afavorir el debat constructiu en lloc dels conflictes i promoure la presa de decisions en comú;
- millorar les relacions entre els pares i els fills: els pares progressen en observar més bé els fills, són més conscients de quines són les necessitats que tenen, també de les seves capacitats, i s'acosten més fàcilment a les pràctiques de bon tractament envers els fills.

D'aquesta manera, el cercle es tanca: la valoració es converteix en intervenció, fet que genera una millora que deixarà empremta. Amb aquesta lògica, valorar significa ser dins d'un procés que genera millores, no és sols observar i recordar. Es tracta d'una valoració participativa i que genera canvis (Serbati, Milani, 2013).

5. Els dispositius d'intervenció

La intervenció rep un tracte especial, és un lloc ideal on es coneixen veritablement l'infant i els pares, on s'analitza quina realitat tenen i es porten a terme el projecte amb ells i els canvis necessaris conjunts per tal de treballar al mateix costat. Igualment, per valorar si el canvi dissenyat s'ha portat a terme, cal aturar-se en la intervenció.

L'eficàcia del projecte no depèn del projecte en si mateix, sinó de la manera com es porta a terme, del context i de la intenció amb què es fa servir, a banda que es produeixi, cada cop, una definició de les necessitats de desenvolupament de l'infant, una bona combinació i, sobretot, una coherència interna del projecte pel que fa a:

- unes intervencions adreçades als infants (projecte de protecció) i als pares (parenting support);
- unes intervencions de grup i unes intervencions individuals, tant dirigides als pares com als infants;
- unes intervencions portades a terme per professionals (educadors, assistents socials, mediadors familiars, etc.) i semiprofessionals (natural helpers, famílies de suport, etc.), on les famílies tenen la possibilitat d'establir vincles significatius, regulars i estables, no sols amb els professionals dels serveis

oficials, sinó també amb les figures que formen part de la comunitat local i del teixit associatiu;

- unes intervencions de tendència clarament psicològica, sociològica i pedagògica: la clau no és la juxtaposició entre la intervenció i la professionalitat dels agents que l'han de portar a terme, sinó integrar-los-hi, construir un terreny comú per poder satisfer les necessitats evolutives dels infants, potenciar les capacitats que tinguin per produir relacions noves i millors en tots els àmbits del benestar de l'infant i de la família, com també prioritzar l'acostament i la confiança entre els agents i les famílies, des d'un punt de vista ecològic i holístic, per unir allò que s'ha trencat, i acostar els universos paral·lels creats pels serveis educatius, socials i sanitaris, per les intervencions professionals i semiprofessionals (recursos invisibles del teixit associatiu) i pels serveis als adults i als infants, etc.

Així doncs, el PIPPI assumeix la responsabilitat total del nucli familiar i busca la independència de l'ajut institucional, busca activar els recursos interns i externs del mateix nucli amb l'objectiu de tornar a capacitar els pares i reforçar el teixit social informal (la resta de família, veïns, etc.), i així potenciar les relacions internes del nucli familiar. El dispositiu engegat amb cada família (que es considera destinatària, però també objecte i protagonista de la intervenció) és coherent amb els principis sobre l'eficàcia de l'ajut que acabem d'esmentar, sobretot amb el punt 4, que fa referència a les diferents dimensions (psicologicoterapèutica, educativa, socioeducativa i assistencial), que entrelligades amb un mecanisme de coordinació queden garantides amb el treball de l'equip multidisciplinari i amb l'ús del mètode de valoració participativa. Els dispositius són:

- les activitats de grup, ja siguin amb els nens o els pares;
- la col·laboració dels serveis socials i dels sociosanitaris amb l'escola;
- l'atenció educativa domiciliària, i
- el suport social (la presència d'una família de suport per a cada família diana).

A l'hora d'engagar els diferents dispositius, l'equilibri qualitatiu-quantitatiu canvia en funció de les característiques de cada projecte i de cada família. La intensitat de la intervenció s'ha de calcular amb cura, tenint en compte les necessitats de l'infant i les dels pares, el grau de risc de l'infant i els objectius que es volen assolir en les fases de la intervenció de l'EM al Projecte marc.

6. El dispositiu de les famílies de suport (FS)

El suport social es portarà a terme sobretot gràcies a la combinació d'una FD amb una FS. Aquest dispositiu s'entén com una mena de solidaritat entre famílies que no es pot catalogar d'acolliment familiar, sinó que es tracta d'una unió que té l'objectiu bàsic de donar suport a un nucli familiar mitjançant la generositat d'un altre nucli familiar o dels suports naturals i de preveure l'allunyament de l'infant respecte a la seva família, alhora que tria, però, estar sobre el terreny de la FD i no fer que l'infant s'hagi de desplaçar cap a la família de suport (FS). Això, precisament, té molt a veure amb les intervencions de tipus acolliment lleuger, solidaritat interfamiliar,

proximitat entre famílies o criança social, aparegudes a les últimes directrius nacionals per a l'acolliment familiar (Ministeri de Treball i Solidaritat Social, 2012).

En moltes cultures i al llarg de la història trobem formes diferents de solidaritat entre famílies. Durant les darreres dècades i gràcies a la cultura de desinstitucionalització, a tots els països occidentals es reafirmen unes formes diferents de solidaritat en molts dels àmbits del treball social (psiquiatria, menors i família, discapacitat, persones grans). El sistema ordinari valora aquestes formes i aquestes han experimentat un gran auge (Jourdan-Ionescu, Desaulniers, 1999; Milani, 2006). Reben noms diferents: famílies acompanyants, famílies de suport, famílies col·laboradores, etc.

En el nostre cas, hem optat per família col·laboradora perquè es tracta d'un suport no intensiu i transitori que es fa servir puntualment per després continuar amb el procés en solitari: aquest dispositiu proporciona a la família negligent un suport concret, tant afectivoinstrumental com social i per al dia a dia, aporta els aprenentatges que el programa planteja en uns nivells diferents i fa més fàcil la integració de la família dins de la comunitat.

Concretament, per assolir els objectius del programa es conviden les famílies de suport (FS) per tal d'incentivar l'interès dels pares pels seus fills, amb actituds i comportaments que afavoreixin la unió entre aquests i per respondre a les necessitats de l'infant. Aquests voluntaris, en resum, posen molta atenció en dues dimensions d'igual importància: en el comportament dels pares envers el fill (suport a la criança) i en la vida comunitària dels pares per tal d'ajudar-los a obtenir la relació de suport que necessiten (suport social).

Així doncs, les tasques que es confien als pares voluntaris són:

- suport a l'infant: un espai de normalitat i familiar, un punt de referència afectiu per ajudar l'infant a desenvolupar les accions i l'activitat que vulgui portar a terme;
- suport als pares: escoltar-los, parlar amb ells, reforçar recursos, instar-los a atendre les necessitats de l'infant, ajudar-los a millorar la comunicació entre ells;
- promoció de la integració social: informar sobre les mesures necessàries per a l'infant i sobre els recursos territorials que hi hagi disponibles, oferir recursos de la xarxa de serveis sociosanitaris, recursos comunitaris en funció de les necessitats específiques de cada família (saber triar i fer servir els recursos i els ens adequats), acompanyar-los en el procés d'ajuda iniciat amb l'EM i els serveis de la comunitat, i posar a disposició unes formes de suport pràctic (estar amb els infants quan calgui, acompanyar els pares a la visita amb els serveis, a anar a comprar, etc.).

Es considera família col·laboradora, les parelles, les famílies o el voluntari, però la bibliografia distingeix entre family helpers i natural helpers. En el primer cas, es tracta d'una família que ajuda una altra i, en el segon cas, pot ser una persona que ajuda una família, per exemple, en el cas d'una mare a una altra mare, una àvia a una altra àvia, etc.

En el programa PIPPI hem escollit l'opció family helpers (tot i que de manera flexible i sempre oberta a altres solucions), perquè s'hi identifiquen més bé cadascun dels membres de la FD, perquè es reparteixen més bé les tasques de la intervenció entre els ajudants i perquè les famílies sovint prefereixen que només hi sigui una única persona. Un segon punt clau a l'hora de triar les tasques que cal portar a terme en aplicar el programa PIPPI és la integració amb altres elements dins del projecte marc de l'infant i de la família. En temps de crisi econòmica i de retallades en el sistema de l'estat del benestar, cal vigilar els possibles mecanismes en què aquest es delega o se substitueix: la família col·laboradora no és un contenidor on es poden descarregar les situacions més difícils de gestionar pels serveis socials del sistema públic. No és un substitut dels serveis i de la professionalitat dels agents, sinó un subjecte que vol integrar i enriquir l'acció d'aquests. Per tant, l'objectiu és la integració i la complementarietat, no la substitució o, encara pitjor, l'estalvi de recursos.

BIBLIOGRAFIA

Barudy, J.; Marquebreucq, A. P. Les enfants des mères résilientes. París: Solal Editeurs, 2005.

Bouchard, J. M.; Sorel, L.; Kalubi, J. C. "L'évaluation de l'enfant par ses parents: une stratégie facilitant l'appropriation de nouveaux savoirs". Les Cahiers de l'Actif, "Le partenariat famille-institution: pour une dynamique co-éducative", números 332-333 i 334-335 (gener- abril 2004).

Bouchard, J. M. "Partenariat et agir communicationnel". A: Guerdan, V.; Bouchard, J. M.; Mercier, M. (dir.). Partenariat: chercheurs, praticiens, familles. Outremont, Quebec: Les Editions Logiques, 2002, p. 115-130.

Bronfenbrenner, U. The ecology of human development. Experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University Press, 1979. Tr. lit. Ecologia dello sviluppo umano. Bolonya: Il Mulino, 1986.

Bronfenbrenner, U. Making Humans being Human. Bioecological perspectives on Human Development. Londres: sage Publications, 2005. Tr. lit. Rendere umani gli esseri umani. Bioecologia dello sviluppo. Trento: Erickson, 2010.

Jourdan-Ionescu, C.; Desaulniers, R. "Le concept d'intervention Famille Soutien". Revue Québécoise De Psychologie, vol. 20, núm. 1 (1999), p. 157-171.

Lacharité, C.; Ethier, L.; Nolin, P. "Vers une théorie écosystémique de la négligence envers les enfants". Bulletin de psychologie, 59, 4 (2006), p. 381-394.

Milani, P. "L'aiuto informale tra famiglie: ragioni ed esperienze". A: Maurizio, R.; (a cura de) Belletti, F. La prossimità tra famiglie. Pàdua: Fondazione Zancan, 2006, p. 30-59.

Milani, P.; Ius, M. Sotto un cielo di stelle. Educazione, bambini e resilienza. Milà: Cortina, 2010.

Milani, P.; Serbati, S.; Ius, M.; Di Masi, D.; Zanon, O.; Ciampa, A.; Tangorra, R. "P.I.P.P.I. Programma di intervento per prevenire l'istituzionalizzazione". A: Cittadini in crescita, 2-3, (2011), p. 58-64.

Milani, P. [et al.]. Il quaderno di P.I.P.P.I. Teorie, metodi e strumenti per l'implementazione del programma. Pàdua: Becco Giallo, 2013.

Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali. Linee di indirizzo per l'affidamento familiare, 2012 <<http://www.lavoro.gov.it/>>.

Parker, R.; Ward, H.; Jackson, S.; Aldgate, J.; Wedge, P. Looking after children: Assessing Outcomes in Child care. Londres: HMSO, 1991.

Pourtois, J. P.; Desmet, H. (ed.). La bientraitance en situation difficile. Comment soutenir des enfants et des adolescents vulnérables. París: L'Harmattan, 2006.

Quinton, D. "Themes from a UK Research initiative on supporting parents". A: Scott, J.; Ward, H. (ed). Safeguarding and promoting the well-being of children, families and Communities. Londres Filadèlfia: Jessica Kingsley Publishers, 2005, p. 151-167.

Serbati, S.; Milani, P. La tutela dei bambini. Teorie e strumenti per intervenire con le famiglie vulnerabili. Roma: Carocci, 2013.

Ward, H. Looking after children: research into practice. Londres: HMSO, 1995.

QUADRE. El partenariat

Les paraules *partenariat*, *participació*, *implicació*, etc., sovint són considerades intercanviables. Aquesta confusió lingüística genera equívocs també a l'hora d'aplicar-les i comporta que els usuaris esdevinguin invisibles. Això passa quan es tracta de paraules que han seguit camins diferents, amb orígens i contextos també diferents: per exemple, la idea de participació té molta relació amb l'article 12 de la Convenció sobre els drets de l'infant i l'adolescent, en què s'afirma el principi de participació i el respecte per l'opinió del menor, és a dir, que tots els infants, els nois i les noies, tenen dret a ser escoltats i que l'opinió que tenen s'ha de tenir en compte. En canvi, la idea de partenariat és fruit de la preocupació pel que fa a l'exclusió dels pares pels serveis que tracten la situació dels seus fills. El fet és que sovint el partenariat no facilita la informació més bàsica d'una manera gaire clara (o molts cops no existeix, poques vegades és bidireccional i es converteix en un pas important), com tampoc ho és a l'hora de firmar els permisos, en afegir-hi alguna cosa que la família no ha pogut entendre bé, a l'hora de comunicar una decisió que s'hagi pres sense discutir-la conjuntament o en permetre que es pugui participar en una reunió de programació per continuar treballant després de la mateixa manera que abans, amb la informació sobre les decisions ja aprovades, etc. Informar, escoltar, implicar, fer partícip, donar suport, són accions diferents i diverses que demanen un setting específic, que tenen com a objectius clars i graduals poder afegir-hi un rerefons integrador al partenariat, que és el model de relació de fons (Milani, 2012).

El model de partenariat s'ha desenvolupat molt a Quebec, sobretot gràcies a la feina feta per J. M. Bouchard durant els anys vuitanta, que va determinar específicament un model de relació entre famílies i serveis, inspirat en l'acció comunicativa d'Habermas (1981), el qual insisteix en el fet que el paper de la família, tradicionalment considerada com a usuària, pot oferir quelcom per construir un projecte comú on els dos subjectes estiguin implicats, tot afavorint d'aquesta manera la reciprocitat pedagògica en un context que pugui generar l'intercanvi d'accions i de plans d'acció. En un context de fons, i com a precursor, trobem l'experiència de les Family Group Conference, que es van portar a terme a Nova Zelanda a finals dels anys noranta en un context de protecció i tutela dels infants. Va ser una experiència que es va difondre a Europa i altres països. Aquests models estan totalment relacionats amb el concepte d'autodeterminació i de facilitació, i mostren com l'agency esdevé una competència establerta (Caronia, 2011) que comporta:

- escoltar, reconèixer i respectar les experiències, els especialistes, la força i els límits de cadascú;
- compartir un punt de vista comú i una reciprocitat tant del saber com del poder, i
- col·laborar per complementar i afavorir l'autonomia recíproca.

Per posar en pràctica realment el partenariat, el primer pas és suspendre qualsevol mena de judici (epokhé) i obrir-se a l'altre, alhora que s'accepta el risc d'allunyar-se de les etiquetes (Jankélévitch, 1957). És a dir, deixar els esquemes conceptuals que un tingui, contribuir a superar la por d'allò que és nou, la possible contaminació que ens arriba de l'altre, i generar la curiositat per la vida d'allò que és real en tots els

seus aspectes. El segon pas és informar completament, fer-ho amb la bandera de la transparència i amb la premissa de dir la veritat. Tal com expressa Bouchard (Bouchard [et al.], 1996, 2004), la col·laboració és un model de relació, però també un estat d'ànim, una manera de fer i de ser, una tasca professional que exigeix competències tècniques, però també cura i rigor ètic.

Caronia, L. Fenomenologia dell'educazione. Intenzionalità, cultura e conoscenza in Pedagogia. Milà: FrancoAngeli, 2011.

Habermas, J. Teoria dell'agire comunicativo, 1981.Tr. lit. Bolonya: il Mulino, 1997.

Jankélévitch V. Il non so che e il quasi niente, 1957. Tr. lit. Gènova: Marietti, 1987.

